

SOKOLSKÝ OSTROV V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH A SPORY O JEHO BUDOUCNOST V LETECH 1912 – 1915

DISPUTES ABOUT THE FUTURE OF SOKOLSKÝ ISLAND IN ČESKÉ BUDĚJOVICE 1912 – 1915

Bc. Michal Kurz

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta, Ústav českých dějin
nám. Jana Palacha 2, 116 38, Praha 1, Česká republika
e-mail: michal.atd@seznam.cz

Klíčová slova:

město, urbanismus, veřejná zeleň, památková péče

Keywords:

city, urbanism, public green space, heritage

Abstrakt:

Příspěvek přibližuje diskuze probíhající před 1. světovou válkou kolem plánované regulace Vltavy a Malše v Českých Budějovicích. Projekt, počítající se zasypáním říčního ramene na západním okraji historického centra a zastavěním přilehlého (dnes Sokolského) ostrova, vyvolal odmítavou reakci ze strany místního Klubu Za Staré Budějovice, jemuž se po sérii jednání a zajištění širší podpory podařilo namísto původního ryze utilitárního řešení prosadit šetrnější, v meziválečné době realizovaný koncept. Ten progresivně zdůrazňoval možnost navázání dotčené lokality na nezastavěné západní předpolí města i na stávající parky formou „zeleného prstence“ kolem městského jádra. V prostředí Budějovic šlo o první výrazné zhodnocení a obhájení zdravotní, rekreační a estetické funkce řeky a zelených ploch v kontextu urbanistického rozvoje města.

Abstract:

The paper aims to characterize the discussions about the river regulation in České Budějovice before the First World War. The utilitarian project including the filling of the river bed beside the historical center and development of the adjacent island (nowadays called Sokolský) was opposed by the Klub Za Staré Budějovice (Club for Old Budějovice). After a series of expert and public discussions, the club defended successfully an alternative preservation concept of the island as a part of „green ring“ around the city center. The importance of public green spaces in the urban planning of Budějovice was in this idea fully appreciated for the first time.

Úvod

Urbanistický vývoj Českých Budějovic byl od jejich založení roku 1265 podmíněn polohou na soutoku Vltavy a Malše. Obě řeky vymezovaly pravidelný lokační půdorys města na jihu a západě a spolu s umělým hradebním příkopem (tzv. Mlýnskou stokou) na zbývajících stranách zvyšovaly jeho obranyschopnost. V bažinatém terénu budějovické pánve vytvářela široce meandrující říční koryta řadu ostrovů. Největší z nich, označovaný původně Dominikánský, po změně majitele v 18. století Schnarcherův a od 20. let až dodnes Sokolský,

vznikl na západní straně města mezi dvěma rameny Vltavy, těsně za jejím soutokem s Malší, v přímém sousedství hradeb a areálu dominikánského kláštera (*Obr. 1*).¹ Navzdory velikosti a příhodné poloze mezi středem města a jeho západním lučinatým předpolím bylo využití ostrova kvůli trvalému podmáčení a ohrožení povodněmi po staletí omezeno na sezónní pastvu a sklizeň sena. Až koncem 19. století začala místní správa za pomoci konkrétních projektů usilovat o jeho pevnější zapojení do struktury rychle rostoucího města.

1. Ostrov v projektech stavební a říční regulace

Během 19. století zaznamenalo urbanistické schéma Budějovic dvě zásadní změny. První představovala postupná likvidace zastaralého fortifikačního systému, započatá ve 20. letech, která zbavila původní centrum jeho dosavadní uzavřenosti a učinila z něj součást rozsáhlejšího stavebního organismu. Druhou bylo vybudování veřejných sadů na místě zrušeného vnějšího hradebního pásu v letech 1875 – 1880. Projekt schwarzenberského inspektora zahrad Rudolfa Wáchy odpovídal dobově nejobvyklejší, okružní formě městského parku, provázeného širokou komunikací (třída Na Sadech) s napojenými výpadevými silnicemi.² Historické jádro získalo jeho realizací na severním, východním a jižním obvodu jasné optické oddělení od nových předměstských čtvrtí; kvalitu výsledného řešení zvyšoval ponechaný vodní prvek Mlýnské stoky. Možnost navázat na linii sadů další plochy veřejné zeleně zůstávala nicméně v následujících letech městskou správou nevyužita, a to ve prospěch intenzivní, ne vždy zcela promyšlené stavební činnosti, probíhající na základě polohopisného plánu z let 1888 – 1889. Problematické důsledky konzervativních a mechanicky uplatňovaných zásad tohoto dokumentu se promítaly do vztahu k památkovým hodnotám vnitřního města (zamýšlená razantní „asanační“ přestavba) i do výstavby předměstí, řízené podle striktně geometrického blokového schématu bez odpovídajícího podílu městské zeleně.³ V letech 1890 – 1910 dosáhly Budějovice vrcholu ekonomické a stavební konjunktury.⁴ Výjimku v prstenci předměstské zástavby, rozvíjeném kolem jádra města, představovalo v této době pouze inundační území kolem soutoku, kde budoucí zastavění, předpokládané polohopisným plánem, podmiňovala uspokojivá regulace obou řek.

Spíše nesystematicky reflektované otázce říční regulace začala městská rada věnovat důkladnější pozornost až po dvojici ničivých povodní v letech 1888 a 1890. Základní překážkou realizace protipovodňových a splavňovacích plánů, které zástupci města v následujících letech hájili ve vleklých jednáních se zemskými a státními úřady, dlouho zůstával nedořešený způsob jejich financování. Teprve roku 1910 začal v pražské Zemské komisi pro úpravu řek (zprvu pod vedením poříčního správce střední Vltavy ing. Jindřicha Schumandla) vznikat úsporný projekt regulace Vltavy a Malše v obvodu Českých Budějovic,

¹ Ke starší historii ostrova blíže NOVOTNÝ, Miroslav, ed. et al. *Encyklopedie Českých Budějovic*. Č. Budějovice 2006, heslo Sokolský ostrov.

² Vzor tohoto způsobu řešení představovala od 60. let 19. století budovaná vídeňská Ringstrasse. Oproti podobným příkladům z jiných českých měst (Brno, Hradec Králové, Plzeň) dosahovala budějovická okružní třída výrazně skromnějších rozměrů.

³ Státní okresní archiv Č. Budějovice, fond Mapy a plány, 157 T, položka č. 267. Progresivnější způsoby výstavby, např. Howardův koncept zahradního města, nalezly v předválečných Budějovicích jen malý ohlas. R. 1908 zamítla městská rada velkorysý návrh arch. Siegfrieda Sittého, jenž na území mezi Malší a Mlýnskou stokou jižně od centra počítal s parkem a vilovou čtvrtí, doplněnou podél řeky vycházkovým stromořadím.

⁴ Počet obyvatel města vzrostl z 23 845 v r. 1890 na 44 538 v r. 1910. Podle: NOVOTNÝ, Miroslav, ed. et al. *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 365, heslo Obyvatelstvo.

dokončený na jaře 1914. Jeho klíčovým prvkem bylo nové vyřešení partie u soutoku, kde Vltava pravidelně sváděla velkou vodu do těsné blízkosti centra města. Navrhovaným prodloužením koryta Malše, zasypáním hlavního vltavského ramene podél městských hradeb a zrušením ostrova měl být rizikový vodní živel odkloněn do bezpečné vzdálenosti (Obr. 2). Projekt korespondoval i se záměry polohopisného plánu, který na místě zasypaného řečiště zamýšlel vytvořit reprezentativní okružní třídu: její zástavba by vyrostla na místě dochovaného hradebního parkánu v sousedství dominikánského kláštera a na protilehlém (zrušeném) ostrově. Lukrativnost jeho téměř 9,5 hektarové volné plochy si městská obec dobře uvědomovala a již v 90. letech 19. století dvě třetiny ostrova odkoupila od původních majitelů.

2. Ostrov v konceptu Klubu Za staré Budějovice

O možnostech a důsledcích zpracovávaného regulačního projektu se v Budějovicích diskutovalo již od roku 1910, ovšem výhradně z praktických, technicko-ekonomických hledisek (vyřešení letitého problému povodní, zisk pozemků pro novou výstavbu). Změnu přinesl až rok 1912, kdy z iniciativy místního středoškolského profesora a malíře Adolfa Trägera (1888 – 1965) vznikl Klub Za staré Budějovice.⁵ Oficiálně byl ustaven jako „venkovský odbor“ Klubu za starou Prahu, s jehož aktivitami se Träger seznámil v době studií na pražské Akademii výtvarných umění.⁶ Členové nového spolku nezpochybňovali potřebnost a pozitivní důsledky říční regulace jako takové; poprvé však upozornili na to, že v konkrétní navržené podobě by znamenala zásadně nepříznivou změnu jedné z nejcitlivějších partií historického města. V jejich argumentaci se zřetelně odrážely progresivní zásady, spojující – v duchu dobového hnutí na ochranu domoviny – péči o historické i přírodní památky.⁷ Obě tyto ideově spřízněné oblasti vnímali jako součást spektra aktivit směřujících k uvědomělému rozvíjení dochovaného rázu krajiny a sídel. Při volbě programových cílů Klubu hrál roli i fakt, že Budějovice až do r. 1924 postrádaly vlastní okrašlovací spolek a otázky ochrany přírody a veřejné zeleně, soustavně opomíjené městskou správou a zásadami polohopisného plánu, zde mohl v omezené míře hájit jen Spolek jihočeských turistů (zal. 1891). Klub se proto od svého vzniku zaměřil na širší okruh problémů moderního města, zahrnující vedle ochrany historických památek i otázky soudobé architektury, urbanismu, péče o veřejný prostor a zeleň.⁸ Právě kauza Schnarcherova ostrova v sobě téměř ukázkově spojovala všechny tyto aspekty.

Postupně propracovávaný koncept, který členové Klubu poprvé nastínili veřejnosti v sérii článků v místním tisku na jaře 1912 (ještě před oficiálním ustavením spolku 12. října), zdůrazňoval pozitiva zeleného ostrova pro rozvoj města ve dvou ohledech. Jeho existence

⁵ K vůdčím osobnostem spolku patřili lékárník a amatérský archeolog František Latzel, majitel klenotnictví a vzdělaný sběratel Robert Rožánek, profesor dějepisu na české reálce Bohdan Dobiáš a amatérský historik, poštovní oficiál František Miroslav Čapek.

⁶ WIRTH, Zdeněk. Klub zřizuje odbory na venkově. *Za starou Prahu*, 1910, roč. 1, č. 1, s. 2.

⁷ Úzkou spoluprací spolků pro ochranu přírody a ochranu historických památek, rozvíjenou od 2. pol. 19. století, reprezentoval od r. 1904 ústřední věstník *Krása našeho domova*, vydávaný společně Klubem za starou Prahu a Svazem českých spolků okrašlovacích.

⁸ Na ustavující schůzi zdůraznil A. Träger nutnost nestavět aktivity Klubu na jednostranné negaci pokroku, ale jeho aktivním usměrňování (*Jihočeské listy*, roč. 18, 16.10. 1912, č. 120). Šlo o inspiraci Klubem za starou Prahu, kde tyto tendence reprezentovala nastupující generace historiků umění a architektů (Z. Wirth, P. Janák, B. Hübschmann ad.).

byla nezbytná pro udržení historické podoby západní části městského jádra, dosud nenarušené moderní výstavbou. Uceleně dochovanou stavební partii podél hlavního ramene Vltavy, zahrnující dominikánský klášter s kostelem, pozůstatky hradeb, renesanční zbrojnice a drobnou historickou zástavbu, charakterizoval A. Träger jako „naše Bruggy“ (Obr. 3). Záměry polohopisného plánu a projektu říční regulace, které ponechávaly z celé lokality nedotčen pouze izolovaný klášterní areál, pak označil za zásadní nepochopení urbanistických zásad, z nichž město vyrostlo.⁹ Podle Trägera i dalšího člena Klubu Bohdana Dobiáše mělo být město vnímáno jako celistvý organismus, jehož nezaměnitelný charakter spoluutvářejí vedle konkrétních objektů i znaky jako půdorys, výškové rozvrstvení, silueta nebo zeleň.¹⁰ Ochranu západního panoramatu Budějovic kladl Dobiáš jako otázku veřejného zájmu, projev přirozeného kulturního povědomí společnosti a její úcty k vlastní minulosti. Uplatněním jednostranně pragmatických zájmů regulace by město ztratilo „vzácnou věc, kterou nelze v penězích odhadnouti, ale kterou dovede oceniti každý kulturní člověk“.¹¹

Druhý bod, v němž Klub Za staré Budějovice spatřoval potenciál nezastavěného ostrova, představovala možnost zapojit jej (po nezbytné regulaci řeky) do systému zelených rekreačních ploch, který by vznikl v bezprostřední blízkosti centra i nejlidnatějšího Pražského předměstí. Většinový názor zastupitelstva, že zřizování dalších parků není vzhledem k existenci městských sadů zapotřebí, pokládali zástupci Klubu za neudržitelný: pozitivní význam sadů limitovala jejich nevelká šířka a blízkost rušné okružní třídy; alternativní promenády přitom město téměř postrádalo. „Co zřízeno je na starých valech kol města, stačilo by snad městu pětistisícovému, nikoli však padesátistisícovému městu našemu, jež ve čtyřech pěti desíletích vzroste na město stotisícové. [...] Zřízení velikého parku je prostě tak nutnou povinností, jako zřízení moderní nemocnice, důkladné kanalisace atd. Musíme vyrůst ze středověké apatie,“ podotýkal B. Dobiáš.¹² Klub opakovaně kritizoval zastaralost polohopisného plánu a situaci, kdy podíl veřejné zeleně zdaleka neodpovídal setrvalému nárůstu zastavěné plochy předměstí. „Každým rokem roste nebezpečí, že nebude brzy místa, kde by přiměřeně veliký park pro nynější veliké město a pro budoucí velkoměsto mohl být zřízen.“¹³ Vhodná úprava okolí soutoku Vltavy a Malše skýtala v tomto směru možnost zlepšení. Jak již bylo zmíněno, sousedil ostrov na západní straně se širokým předpolím, pokrytým soustavou vlhkých luk (označovaných souhrnně jako Dlouhá louka) a přecházejícím do volné rovinaté krajiny podhůří Blanského lesa. Protože v klimatických podmínkách Budějovic trvale převládalo západní a severozápadní proudění větru, zatímco průmyslové podniky byly soustředěny na východě a jihovýchodě města, disponovala lokalita i čistým ovzduším.¹⁴ Její uchování ve formě přírodního parku by umožnilo uzavřít pomyslný zelený prstenec kolem historického jádra, neboť ze severu navazovala na ostrov část zmíněných sadů a z jihu od soutoku tzv. Krumlovské aleje, oblíbená promenáda, vysázená z pokynu purkmistra Vincence Strandla v 1. čtvrtině 19. století na hrázi bývalého rybníka a pokračující podél Vltavy směrem k jihu. Stávající i nová zeleň by tak v prostorově

⁹ Za Staré Budějovice. *Jihočeské listy*, roč. 18, 10.6. 1912, č. 66.

¹⁰ Členové Klubu tak v budějovickém prostředí vědomě hájili zásady, které o několik let dříve naznačil historik umění a přední člen Klubu za starou Prahu Zdeněk Wirth. Srov. WIRTH, Z. Stavební rytmus malého města. *Styl: měsíčník pro architekturu, umělecké řemeslo a úpravu měst*, 1908-1909, roč. I., s. 327-336.

¹¹ Za staré Budějovice. *Jiskra*, roč. 10, 16.5. 1912, č. 20.

¹² Park města Č. Budějovic. *Jiskra*, roč. 10, 23.5. 1912, č. 21.

¹³ Dtto.

¹⁴ MAŇÁK, Jaroslav. Podněbí a výstavba města. *Jihočeský přehled*. 1929, roč. IV., č. 2-3, s. 62-63.

sjednoceném systému vytvořily přirozený přechod mezi městskou zástavbou a okolní krajinou. Široký zelený klín, pronikající od západu do centra, by měl s to zajistit obyvatelstvu dostatečný odpočinkový prostor a zároveň vytvořit příhodný rámec dochované siluety města. Klub navrhoval spojit park na ostrově systémem lávek s historickým centrem, Krumlovskými alejemi i Dlouhou loukou, kde by měl být zbudován areál sportovišť pro školní mládež. Konkrétní podoba parku nebyla rozpracována, obecně se počítalo s doplněním drobnějšími, např. restauračními objekty.¹⁵ Zásadní prvek celého konceptu představovalo propojení všech zmíněných zelených ploch vodními toky (Vltavou, Malší a Mlýnskou stokou). Řečiště Vltavy podél městských hradeb nabízelo v případě svého zachování vedle estetické a zdravotní funkce také potenciál pro vodní sporty: již od r. 1899 fungovala v objektu bývalého Žitného mlýna uprostřed říčního ramene sokolská plovárna a v zimě využívali zamrzlou hladinu bruslaři (*Obr. 4*). Kultivace přilehlého ostrova by těmito volnočasovým aktivitám vytvořila vhodné zázemí.

3. Jednání o budoucnosti ostrova v roce 1915

Vzhledem k prodlevě v projektovém zpracování vystoupila otázka budějovické říční regulace znovu do popředí zájmu až roku 1914. Po vypuknutí světové války rozhodlo ministerstvo veřejných prací, že projekt, pro který byly ve stavebním programu na rok 1915 již vyhrazeny potřebné prostředky, bude proveden jako nouzová stavba, která městu a regionu, postiženému útlumem provozu místních továren a nárůstem nezaměstnanosti, přinese žádoucí oživení stavebního ruchu. Výnosem pražského místodržitelství byla k projednání věci svolána na 27.11. 1914 vodoprávní komise. Projekt byl od 2. do 16.11. vystaven na radnici k nahlédnutí, případné námítky bylo možné podávat k okresnímu hejtmánství. Klub Za staré Budějovice této možnosti využil a ve spolupráci s technickou komisí Klubu za starou Prahu a zemským konzervátorem Rudolfem Hönigschmidem předložil alternativní projekt, který měl umožnit uspokojivé provedení regulace bez ztráty ostrova a nutnosti zasypání hlavního koryta Vltavy (*Obr. 5*). Jeho autory byli vodohospodářský inženýr Eustach Mölzer a arch. Bohumil Hübschmann.¹⁶ Akci provázela kampaň v místním tisku a navázání účinné spolupráce s vídeňskou Ústřední komisí pro péči o památky. Pod vlivem těchto okolností bylo jednání odloženo na 26.3. 1915 a místodržitelství vrátilo projekt k přepracování Zemské regulační komisi. Projektanti, stavební rada Podhajský a ing. Žilka, nakonec předložili tři pozměněné varianty, všechny ale stále počítající se zasypáním vltavského koryta jako s technicky nejjednodušším a nejlevnějším řešením.

Veřejné projednávání regulačního projektu 26. března 1915 na budějovické radnici do značné míry prověřilo pevnost pozice, kterou si Klub Za staré Budějovice od svého vzniku ve městě vybudoval. V relativně krátké době se podařilo pro jím navržený alternativní návrh, pojatý jako nutný předpoklad pro následnou realizaci nového městského parku, získat nemalou podporu. Vedle zainteresování odborných kruhů (Ústřední památková komise, zemský konzervátor, část členů muzejního spolku, městský archivář R. Huyer) se velmi výhodnou ukázala spolupráce s budějovickým Spolkem majitelů domů a vlastníky pozemků na Pražském předměstí, jejichž ochranu předložené regulační projekty zcela opomíjely.

¹⁵ Podobné řešení reprezentovaly např. některé vltavské ostrovy v Praze; v jižních Čechách zvl. ostrov na řece Otavě v Písku, zakoupený r. 1876 městem a následně využívaný ke koupání a odpočinku obyvatel.

¹⁶ Při zpracování byly využity dosavadní zkušenosti z podobných projektů v Praze. Klub poukazoval i na příklady právě zahájených (1914) prací na Labi v Nymburku a Poděbradech, kde byl v dialogu s památkovými kruhy brán ohled na stávající zeleň podél toku i vhodné začlenění nových technických děl do kontextu města (oba soubory, dokončené r. 1923, se nakonec zařadily mezi nejkvalitnější svého druhu u nás).

Praktickou i morální oporu získal Klub v osobě politického vůdce budějovických Čechů, advokáta Augusta Zátky, který myšlenku přeměny ostrova v park jednoznačně podpořil a byl ochoten ji do budoucna hájit v městském zastupitelstvu.¹⁷ Výhrady a požadavky shrnul Adolf Träger coby jednatel Klubu přímo na schůzi ve společném memorandu. Oficiální projekt odmítl jako zbytečně razantní zásah do stávající lokality, který „poškozuje obyvatele města tím, že připravuje o nejkrásnější pohled města a o prostředí, jež s krumlovským stromořadím tvoří hlavní oasu pro zotavení obyvatelů, jež by s přilehlým ostrovem Schnarcherovým mohlo totéž znamenati pro České Budějovice, co pro Prahu Stromovka a pro Vídeň Prater“.¹⁸ V navazující diskuzi pak architekt Hübschmann vyzdvihl urbanisticky klíčovou roli dotčeného území: vodní pás kolem historického jádra ocenil jako „svérázný a v Čechách skoro ojedinělý případ“, který „charakterisuje jistě původní Budějovice jako staré, dobré, vědomě založené dílo umění stavitelského“.¹⁹ Zároveň se pokusil přesvědčit přítomné techniky o proveditelnosti Klubem hájené alternativy bez zásadního navýšení celkových nákladů a časové prodlevy.

Argumenty protistrany byly ryze praktického rázu. Purkmistr Josef Taschek i někteří další přítomní (předseda okresního zastupitelstva Wilhelm Miegl, jednatel Povltavské jednoty Albert Maysl) poukazovali, že město čeká na provedení nezbytné regulace řek již velmi dlouho a není proto žádoucí promarnit stávající příležitost zbytečnými obstrukcemi. Předložené varianty řešení prezentovali ve shodě s projektanty jako jediné možné a námitky Klubu odbývali jako „nemístnou sentimentalitu“, která musí ustoupit veřejnému zájmu. Na možnost využít Schnarcherův ostrov i po případném zasypání říčního koryta jako park reagoval purkmistr vyhýbavě a zdůraznil, že tato otázka s tématem schůze bezprostředně nesouvisí a neměla by být vůbec projednávána. I další představitelé města a okresu se v tomto směru vyjádřili jen mlhavě. Radníci preferované řešení (tj. využití ostrova pro stavební parcely) nicméně naznačovala nejen její dosavadní minimální iniciativa při zakládání veřejných zelených ploch, ale i text průvodní zprávy předloženého projektu: „Řešení toto jest velmi důležité [...] i za tím účelem, aby získány byly cenné pozemky na zbylé části ostrova Schnarcherova a z odestaveného řečiště Vltavy, ležícího bezprostředně u centra města, pro další vývin téhož.“²⁰ Přímo na schůzi se pro zastavění ostrova a jeho okolí vyslovil zástupce Povltavské jednoty Maysl, který lokalitu označil z hlediska polohy a čistoty ovzduší za ideální pro novou vilovou čtvrť.

Požadavky Klubu Za staré Budějovice nakonec podpořil rozhodující hlas zástupce ministerstva veřejných prací, vrchního stavebního rady Svobody, který předložené oficiální projekty doporučil k novému přepracování. Po příznivém průběhu schůze získávala myšlenka Klubu v budějovické společnosti další podporu (navzdory setrvalé chladnému postoji purkmistra a části městské rady).²¹ Úspěšným završením společného úsilí se stal výnos ministra veřejných prací Ottokara Trnky z 28.8. 1915, jímž rozhodl, aby „říční rameno

¹⁷ Archiv Národního muzea v Praze, fond Zátkovi, kart. 10, koncept dopisu A. Zátka L. Jeřábkoví z 14.5. 1915.

¹⁸ HÜBSCHMANN, Bohumil. Regulace Vltavy a Malše v Českých Budějovicích. *Za starou Prahu: věstník Klubu Za starou Prahu*. 1915, roč. V., č. 4-6, s. 22-23.

¹⁹ Dto, s. 22.

²⁰ Regulace řek Vltavy a Malše v Č. Budějovicích. *Jihočeské listy*, roč. 20, 2.12. 1914.

²¹ Plán podpořil mj. Klub českých turistů. *Jihočeské listy*, roč. 21, 24.4. 1915, č. 32, s. 2.

protékající podél bývalých městských hradeb a dominikánského kláštera ve své nynější rozloze [...] zůstalo zachováno“.²²

4. Rozvíjení konceptu Klubu Za staré Budějovice v pozdějších letech

Ironií osudu právě ve chvíli, kdy koncept Klubu uznala i nejvyšší úřední místa, zmrazily zamýšlený nový regulační projekt rostoucí ekonomické obtíže válkou vyčerpávané monarchie. Dosažený výsledek přesto zůstal zásadní, neboť z principů vytčených r. 1915 se vycházelo i po obnovení prací r. 1923 (projekt vrchního stavebního rady ing. Antonína Jiráska). Říční koryto, na počátku 30. let upravené do podoby slepého ramene, tak zůstalo zachováno, stejně jako ostrov, který město r. 1923 odprodalo místní sokolské jednotě pro zřízení sportovního areálu. Zamýšlený stavební program sice zpočátku vyvolal nemalou kontroverzi ze strany vedení Klubu, po sérii jednání se nicméně podařilo najít kompromisní řešení. Předválečný koncept systému zelených ploch kolem centra města byl nadále respektován, takže r. 1925 doplnil Krumlovské aleje nový park Háječek a v letech 1931 – 1936, po nezbytných regulačních úpravách, vznikl velkoryse řešený park i na samotném ostrově, kde doplnil ústřední budovu sokolovny, stadion, areál hřišť a novou plovárnu. Moderně koncipovaný návrh celkové úpravy (nyní již Sokolského) ostrova, vzešlý ze soutěže r. 1927 (arch. J. Stránský a J. Šlégl), byl sice z úsporných důvodů opakovaně redukován a po vypuknutí 2. světové války zůstal nedokončen, přesto znamenal další zásadní krok v procesu plánování a zhodnocování budějovické veřejné zeleně. Také v územních plánech po r. 1945 zůstala Sokolskému ostrovu, Krumlovským alejím a na protilehlém břehu Vltavy ležící lokalitě Dlouhé louky vyhrazena rekreační a sportovní funkce, potvrzená novými objekty (plavecký stadion, sportovní hala). V 50. letech pak byla rozhodující část Dlouhé louky (68 ha) přeměněna v městský lesopark Stromovka. Duch předválečné idey „zeleného klínu“, pronikajícího od západu do centra města, tím zůstal víceméně zachován až do současnosti (Obr. 6 a 7).

Závěr

Návrh, který Klub Za staré Budějovice mezi lety 1912 – 1915 představil veřejnosti a odborníkům, znamenal v místních poměrech první argumentačně ucelený pokus upozornit na hodnotu nezastavěného prostoru, jemuž je v organismu historického města ponechán přírodě blízký charakter. Proti jednostranně technickému pragmatismu byly důrazně hájeny zájmy rozvíjející se památkové péče a ochrany přírody. Otázka veřejné zeleně byla progresivně prezentována jako nezbytná součást procesu městského plánování. Přirozené spojení zelených odpočinkových ploch, vodních toků a dochovaných historických objektů vnímali členové Klubu jako součást specifického obrazu města a uchování této hodnoty pro budoucnost jako výraz kulturního povědomí moderní společnosti. Díky obhájení konceptu v r. 1915 mohly být historicko-estetická, rekreační i zdravotní funkce ostrova a přilehlých lokalit v následujících desetiletích plně doceněny a rozvinuty.

²² NA Praha, fond Památkový úřad Vídeň (PÚ/R), i.č. 194, kart. 10, složka České Budějovice – Regulace Vltavy a Malše, dopis presidia ministerstva veřejných prací Ústřední komisi pro péči o památky z 6.9. 1915.

Prameny a literatura:

- [1] Archiv Národního muzea v Praze (dále NM), fond Adolf Träger, kart. 3 a 10.
- [2] Archiv NM Praha, fond Zátkovi, kart. 7 a 10.
- [3] Národní archiv Praha, fond Památkový úřad Vídeň, i.č. 194, kart. 10, složka České Budějovice – Regulace Vltavy a Malše.
- [4] Státní okresní archiv Č. Budějovice, fond Mapy a plány, 157 T, položka č. 267.
- [5] Dobový tisk (*Budweiser Zeitung, Jihočeské listy, Jiskra, Za starou Prahu*).
- [6] BEČKOVÁ, Kateřina et al. *Sto let Klubu Za starou Prahu, 1900-2000: jubilejní sborník*. Praha 2000.
- [7] BŮŽEK, Václav et al. *Historický atlas měst České republiky. Svazek 3 – České Budějovice*. Praha – Č. Budějovice 1996.
- [8] HÖNIGSCHMID, Rudolf. Die Regulierung der Maltsch und Moldau bei Budweis. *Mittheilungen der k.k. Zentral-Kommission für Denkmalpflege*. 1915, Band XV., Nr. 3/4, s. 51-53.
- [9] KLÍMA, Jiří V. Naše cíle. *Krása našeho domova*, 1904, roč. 1, č. 1, s. 1-5.
- [10] KOVÁŘ, Daniel. *Požáry, povodně, kobyvky: přírodní pohromy v dějinách Českých Budějovic*. Č. Budějovice 2005.
- [11] KROPÁČEK, Jiří. *Adolf Träger 1888 – 1965*. Č. Budějovice 1980.
- [12] MAIER, Karel. *Hospodaření a rozvoj českých měst 1850 – 1938*. Praha 2005.
- [13] MAŇÁK, Jaroslav. Podnebí a výstavba města. *Jihočeský přehled*, 1929, roč. IV., č. 2-3, s. 62-63.
- [14] NOVOTNÝ, Miroslav, ed. et al. *Encyklopedie Českých Budějovic*. Č. Budějovice 2006, 2. rozš. vyd.
- [15] TRÄGER, Adolf. *25 let Klubu za Staré Budějovice, 1912 – 1937*. Č. Budějovice 1937.
- [16] WIRTH, Zdeněk. Stavební rytmus malého města. *Styl: měsíčník pro architekturu, umělecké řemeslo a úpravu měst*, 1908 – 1909, roč. I., s. 327-336.

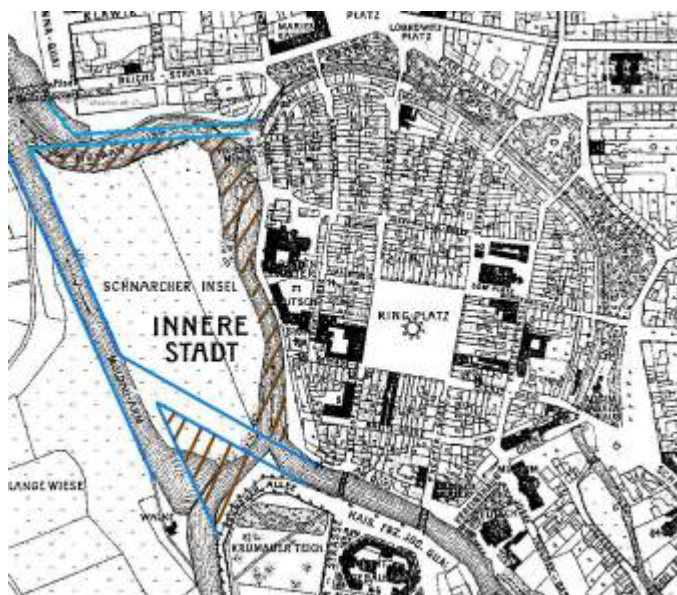
Obrazové přílohy:

Obrázek. 1: České Budějovice od západu, v popředí Sokolský ostrov

Zdroj: pohlednice, kol. 1920, sbírka autora.

Obrázek 2: Projekt říční regulace a zasypání ramene Vltavy z r. 1915

Zdroj: K. Maier: Hospodaření českých měst, 2005 (upravil autor).

Obrázek 3: Historické centrum Budějovic od západu

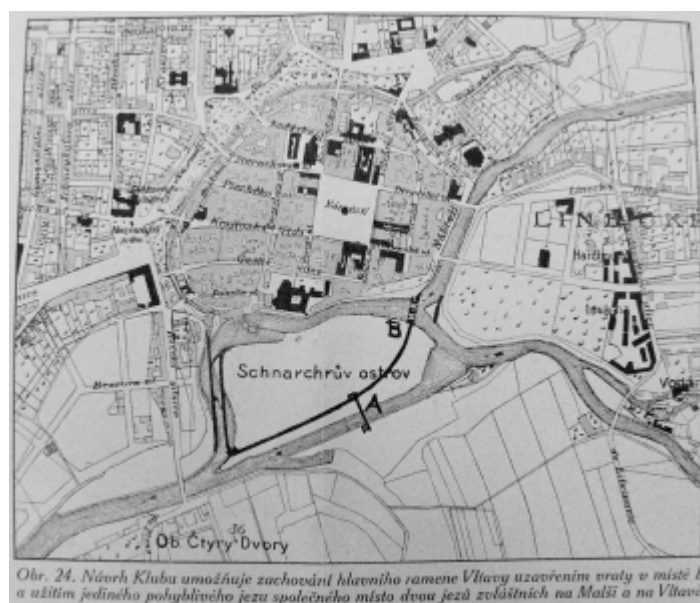
Zdroj: pohlednice, 1902, sbírka autora.

Obrázek 4: Rameno Vltavy u kláštera, uprostřed sokolská plovárna, vpravo břeh ostrova

Zdroj: pohlednice, před 1918

Obrázek 5: Alternativní návrh říční regulace

Zdroj: *Za starou Prahu*, 1915, roč. V., č. 4-6.

Obrázek 6: Centrum města a ostrov r. 1946

Zdroj: *Historický atlas měst České republiky*, 1996.

Obrázek 7: *Současné panorama Budějovic ze Sokolského ostrova*

Zdroj: archiv autora (stav 2010).

